

liere contentiosa. Hujus enim litigia omnibus cœli injuriis respondentisque præponderant: hæc enim, ait noster Salazar, dum clamat, tonat; cum probra et maledicta jacit, fulminat; cum contendit et litigat, nimbibus et tempestates ciet; urit, cum querula est, et cum rigidam se et minime amantem exhibet, glaciem effundit. Demum si quæ aliæ sunt gravius cœli injuriæ, hæc certe uxoris morosæ injuriis omnino cedunt. Et quidem Socrates uxori suæ tonitrua dedit, quem cum post multos clamores uxor sua Xantippe aqua e fenestra emissa perfudisset: « Facile, ait, futurum putabam, ut post tonitruum pluviam sentirem; » quemadmodum ergo tonitrua, sic et reliquias cœli inclementias uxori aptare licet. Porro nominat *angulum*, hebraice *pinnam*, vel *pinna-culum* *te. H.*, ut significet majus esse periculum a litigiis mulieris, quam a statione in pinna tecti, tum plani, tum magis fastigiati, sive acuminati, qualia modo sunt, et olim quoque non deerant in Judea: qui enim stat in pinna, subit periculum ruendi in terram, seque collidendi, si in alteram partem corpus inflectat et declinet, quod facile fit; qui vero assidue audit litigia mulieris, in majori est periculo non corpus duntaxat, uti prior; sed et animam per iram, impatientiam, vindictam collidendi, ne scilicet lites litibus, probra probris, verbera verberibus, sanguinem sanguini regerat, imo uxorem litigiosam veneno gladiove perimat, ut se a tanta tamque continua molestia liberet: facilius est enim homini in angulo pinnaque fastigij rectum cautumque ne in alteram partem divergat, indeque ruat, consistere, quam iram assidua litigia mentem rectam serenamque, ne in iram et vindictam, prolabatur, conservare.

Angulus ergo domatis, sive tecti, notat primo, locum excelsum; secundo, semotum et solitariū; tertio, periculosum; quarto, angustum: accedit quinto, in pinna acumen pungens sedentem in ea; unde opponitur *domui communi*, scilicet multis, hoc est sociali, ut habent Hebræa, et *ampla*, ut veritè Pagninus. Hinc anguli etymon hoc dat Varro, quod sit locus angustissimus. Pomponius Lætus vero: « *Angulus*, inquit, dicitur a Græco *ἀγώνος*, sive ab eo quod est *ἀγρός*, id est *prope*, quod adunatur, quod res diverso coactæ faciunt anguli formam. » Præstat ergo has angustias, et quatuor cætera incommoda jam dicta subire, quam habitare in domo ampla, sociali et commoda, sed litigiosa per uxorem morosam et rixosam: hæc enim magis pungit et cruciat. Huc facit lepos Rabbinum cujusdam ex Cabala acceptas: *פְּנֵי הַיָּמִין יִשְׁכַּח*, ait, et *isch* conjugij sunt vocabula, atque Dei auctoris conjugij nomen *יְיָ* continet: quando autem in conjugio non adest *יְיָ*, et admittit ex *יְיָ* *isch* littera *tot* media, et ex *יְיָ* *isch* ultima litteræ *se*, que simul junctæ *is*, quod est nomen Dei, puta abbreviatum *Jehova*, constituent, cum scilicet abest a conjugio Dei ti-

mor, invocatio, fides, dilectio, et consequenter Dei favor et benedictio, manet utriusque *יְיָ* et *יְיָ* est, id est ignis et ignis, puta hic ignis Purgatorii, et illic gehennæ eternus. Hunc ignem parit ignis irarum, litium et rixarum. Annon ergo præstat habitare in angulo domatis, quam cum muliere rixosa. Gnome hæc igitur significat quantum malum sit mala mulier, ideoque caute deligendam esse uxorem, ne decedam malam, etiamsi quis cum ea habiturus sit pectus aedes et latos fundos.

Hinc secundo, aliqui sic exponunt, *g. d.* Melius est habitare in angulo domus, id est in loco aliquo secreto et semolo in domo parentum, id est, melius est cœlibem domo parentum secreto degere, quam uxorem ducere, que ex indole feminea sepe clamosa est et litigiosa, ac cum ea in domo ampla et communi habitare. Alii explicant, *g. d.* Melius est cum servis secedere in angulum domus, quam in media domo versari inter lites uxorias. « *Quam rarum*, ait S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.*, mulierem sine his vitis inveniri, novit ille qui duxit uxorem; unde pulchre Varius Geminius, sublimis orator: Qui non litigat, inquit, cælebs est; melius est enim habitare in angulo tecti, quam cum uxore maledica in domo communi. Si domus communis mariti et uxoris erigit uxorem in superbiam, et contumeliam viro facit; quanto magis si dilior uxor fuerit, et in domo ejus vir manserit. Incipit enim non uxor esse, sed domina, et viro, si offenderit, migrandum est. » Huc facit festivum epigramma Ausonii de Grammatici cujusdam rixoso matrimonio

Arma virumque docens, atque arma virumque peritus,
Non duxi uxorem, sed magis arma, domum.
Namque dies totos totaque ex ordine noctes
Litibus oppugnat neque meumque larem.
Atque ut perpetuis dotata a Marte duellis,
Arma in me tollit, nec datur ulla quies.
Jamque repugnantem dedam me, ut denique victum
Jurgat ob hoc solum, jurgia quoque fugiam.

Huc simile est Pallade pariter de Grammatico:

Grammatico docta est uxor mihi pestifer ira,
Artis et infelix ira mihi auspiciam.
Heu miser! en gemina satis mole comprimor ira,
Artis grammaticæ femineæque doctæ.

Tertio, aliqui mulierem litigiosam accipiunt meretricem; hujus enim domus est multis amasiis communis, et meretrices maxime sunt litigiosæ, ac lites et rixas inter amasios excitant, ideoque sæpe pugnarum et cædum sunt causa, *g. d.* Melius est noclem in angulo quolibet transigere, quam in domo meretricis ampla et *sp. a.* aiosa. Unde Symmachus et Theodolion verban: *Melius est sedere in angulo domatis, quam habitare cum muliere in domo iracunda*, id est *sodalitiam* aut *meretricia*.

Allegorice, melius est sedere in angulo domatis, id est Ecclesiæ, quæ est domus Dei, quam cum

muliere litigiosa, id est cum synagoga Judeorum, que cum Deo et Christo litigat et contendit. Unde R. Salomon: « *Midras* Agadæ ait hoc esse vaticinium, quod insinuat divini nominis presentiam ab Israelitis tandem ablatum iri, cum essent tanquam mulier litigiosa; domus autem communis seu societatis appellatur, quod in ea additi sint præpotenti Deo socii, velut simulacrum a Manasse in templo collocatum. » Similiter mulier litigiosa, ait Jansenius, est Ecclesia malignantium et hæreticorum, que contentionum et rixarum nullum facit neque modum, neque finem, cum qua in eisdem habitare mansionibus, et in eisdem civitatibus et regionibus quam durum sit et molestum homini Catholico, temporis hujus calamitas per experientiam docet. Certe eorum curam consortium fugiendum juxta Pauli monitionem etiam hic docetur, ac eligendum, ut cum Propheta efficiamur passer solitarius in tecto.

Tropologice Beda per *angulum domatis* accipit vitam Religiosam, celestem et contemplativam, que præstat uxore litigiosa, id est vita activa, negotiosa, mille curis implexa, et perturbata in sæculo. Aliter: « *Quid per angulum domatis*, inquit, nisi vita Religiosa ab omni actione terrena remota, et a turbationibus vite presentis quæta? Quid per mulierem litigiosam nisi perturbati animi actio designatur, que amatoribus suis incessanter tentationes movet, jurgia atque scandala seminatal, immittit lites, concitat bella, dividit unitatem, pacem violat, amicitias dissipat, eosque, dum variis cupiditatibus inflammat, nec in semetipsis quiescere sinit, nec in fraterna dilectione connexos esse permittit? »

Huc facit illud Thomæ a Kempis auctoris aurei libelli *De Imitatione Christi*: « *In omnibus requiem quæsvi, et non inveni nisi in ea quæ fecerit me in beatis*, » id est *in angulo cum libello*. Ita S. Alexius maluit sedere, imo instar canis jacere, in angulo domus paternæ, quam habitare cum uxore in domo ampla, et mundi pompis impleri. Idem fecit B. Joannes Calybita, cujus proinde angulus in ecclesiam conversus Romæ religiose visitur. Solebat S. Ignatius fundator Societatis nostræ a curis et tumultibus a-cedere in solarium, ibique contemplando stellas et cœlum in lacrymas diffundere, atque ad Sanctorum societatem anhelando exclamare: « *Quam sordet mihi terra, cum cœlum aspicio!* »

Denique Codices Septuaginta hic variant inter se, et nonnulli discrepant ab Hebræo, Syro et Vulgata; Romani enim sic habent: *Melius habitare super angulum sub dno, quam in calce litis cum iniquitate, et in domo communi*; Complutenses et Regii: « *Melius habitare in angulo subdiali, id est sine tecto, quam in pietis domibus cum injustitia, et in domo communi.* » Quod mystice sic explicat Auctor *Catene Græcorum*: « *Subdialis angulus est secreta studio-i hominis actio a sole justitie illustrata; domus autem picta est malitia*

virtutis colore æstu aut virtutis ignis. » Præclare S. Basilus apud *Agostinum* *de vita solitaria*, part. II, cap. LXXVI: « *Quiescere in angulo est purgationis animi, cum neque in domo communi loquitur, nec oculi corporum colores, et aptas membrorum compactiones transspiciunt, nec aures animi intentione solvant audiendis canonicis ad voluptatem modulatis, aut diets scurrilibus et ridiculis, qua re animi intelluctu languescere maxime solet; mens enim cura ad res externas non dissipatur, nec in mundum per partes, in quibus siti sunt sensus, diffunditur, ad seipsam revertitur, ac per sese ad Dei notum in ascendit, atque illa pulchritudine cum circumlustratur ac illuminatur, ipsius quoque natura obliviscitur, non alimenti cura aut vestimenti animam sollicitans; sed liberata terrens curis omne sum studium ad comparanda bona sempiterna transferit; quo nimirum temperantiam et fortitudinem, justitiam et prudentiam et reliquias virtutes habeat et exerceat. » Ibidem S. Gregorius Nazianzenus, S. Basilii collega: « *Quietos*, ait, nos esse oportet, ut non turbulente cum Deo colloquamur, et patulum revocemus mentem ab his que seducunt, et errore involvunt. » Et S. Gregorius Nysæus, S. Basilii frater: « *Otiosa quies pluris æstimanda quam negotiorum illustris tractatio.* » Ibidem et cap. seq. B. Nilus: « *Sapiens*, ait, otium et quietem prosequitur ut rerum divinarum opportune compos fiat, sapiens demigrat a vita confusa et perturbata ad beatam vitam et pacificis convenientem. Perfecti animi est curæ vacuitas, impii autem curis contenti. » Et B. Cyrillus: « *In mente tumultu et angore plena, neque rerum honestarum cogitatio, neque Dei gratia inest.* »*

10. ANIMA IMPII DESIDERAT MALUM, NON MISERICORDIAM PROXIMO SUO. — Hebraice: *Misericordiam et gratiam non invenit in oculis ejus amicus*, vel *proximus ejus*; Chaldeus: *Et non consequatur misericordiam in oculis ejus socius ejus*; Vatablus: *Impio nullus alius placet, quidquid tandem egerit, non redetur gratis quibuscumque officiis*. Pro impius hebraice רשע *rasha*, id est improbus, inquietus, turbator, damnosus, malignus. Hujus ergo indoles et ingenium hic describitur, *g. d.* Improbus mali est cupidus, improbus sua improbitate desiderat improba; improbitas sua eum non sinit quiescere, sed instigat ad desiderandum malum, ut scilicet alios vexet, turbet, malis afficiat, perinde ac si dæmonem (hujus enim similis est improbitas) in ventre gereret, qui eum ad omne scelus impelleret; quare « non miserabitur proximo suo, » sed eum sine causa invadit, probris afficit, verberat, male mulcet. Est misios: « non miserabitur, » id est immisericos, sævus et crudelis est in proximis, juxta illud cap. xii, 10: « *Novit justus jumentorum suorum animas; viscera autem impiorum crudelia.* »

Significatur ergo improbitatis natura, quod ma-

ligna sit, malefica, seiva et crudelis, nata in alio-
rum perniciem, ut eam continuo desiderare et
machinari videatur, ac quæscat donec eam ex-
pleat, eaque expleta, aliam ardeat et aliam;
ex adverso peccatitas et sanctificæ natura est nulli
malefacere, sed omnibus quoad potest benefa-
cere, ut fecit Christus, de quo ait S. Petrus,
Actor. x. 38: « Qui pertransiit beneficiendo, et
sanando omnes oppressos a diabolo. quoniam
Deus erat cum illo. » Huc facit Iulius S. Cyrilli
apud Antonium in *Melissa*, part. II, cap. LXXXVIII:
« Principium et radix, et quasi fons et procreatio
nostrarum perturbacionum est ad malum propen-
sus appetitus, ad ipsas invitans mentem, ac pri-
mo prestigiosus illudens, postea vim adhibens et
concutiens. Siquidem sum more, vel etiam quem-
admodum vapores quidam, insitarum volupta-
tum appetitus in nobis nascuntur; sed qui tem-
perans est et fortis motus increpat, nec longius
progredi sinit, facit infirmos adhuc perturbatio-
nis motus superat. Iners autem et negligens vo-
luptatum principia admittit, quasi cogitationes
nudatas; cum pervenerit in lassitudinem progredi,
difficillimum erit resistere; nam qui ante capus
est, et iam occupatus, est consiliorum suorum non
est dominus, imo magis victorici perturbacioni
quasi barbaro alicui subieciatur. » Pro *בני בע-
נאן*, id est *inocentis ejus*, Septuaginta legentes *בני
בענא*, id est *in oculis, virtutem, animam impij, que
desideria fertur ad mala, non consequetur misericor-
diam ab ullo hominum*. Hæc est enim lex talionis,
ut, qui immisericos est et sævus in alios, ipsos
cæterosque omnes immisericos et sævos in se
experiat; omnes enim oderunt et persequuntur
immisericordem et crudelem. Ex adverso Christus
Matth. v: « Beati misericordes, ait, quoniam ipsi
misericordiam consequentur. » Huc accedit Syrus,
qui vertit: *Impius non appareat in conspectu socio-
rum suorum*. Nota: Voluntas non potest deside-
rare nisi bonum, ut docet D. Thomas, I II,
Quæst. VIII, art. 4; bonum enim est objectum vo-
luntatis. Impij ergo, cum desiderant mala, in his
aliquid boni, non honesti, sed utilis vel delecta-
bilis considerant, illudque appetunt et deside-
rant: malum enim in se appeti nequit.

11. MULCTATO PESTILENTE SAPIENTER ERIT PARVU-
LUS: ET SI SECTETUR SAPIENTEM, SUNET SCIENTIAM.
— Hebraice, *castigato illusore sapient parvulus, et
intelligendo sapientem assumet scientiam*. Quod *primo*,
Syrus sic vertit, *ad punitionem irrisoris stulti-
tus sapiens fiet; supra: sciam in consilio seu me-
ditatione accipit scientiam*, q. d. Stolidus emen-
datur et sapit per castigationem impiorum et ir-
risorum; at vero sapiens consulendo et meditando
fiet sapientior, cautior et doctior. Accedit R. Sa-
lomon: « Castigatus, inquit, et verbera illus-
toribus inflata, fatuus sapientior in mentem in-
jiciunt ut respiciant, » ut eorum scelera, si non
amore justitie, certe timore y. n. detur.

Secundo, Septuaginta vertunt, *in temperate mul-*

*tato simplex redditur astutus; quia sapiens quoque,
si judicio valet, cautionem notitiam hinc capiet*. Sensus
est, ait Auctor *Catenæ Græcorum*, q. d. « Duri
multi improbitate homines propter scelera sua
puniantur, pueri et indocti redduntur cautiores
et prudentiores. Ad hunc quoque modum justus
in sanguine peccatoris lavat manus suas, penaque
illius animadversa actiones suas expiat. Ita etiam
meretricis in sanguine Achab et Jesabel se lave-
visse scribuntur. Sapiens, ait, hinc admonitus, et
quodam modo redargutus, dabit operam ne ipse
etiam in eadem incommoda incidat. »

Tertio, R. Levi et Vatablus vertunt, *dum mul-
ctant judices derisorem, sapiens redditur simplex; et
cum omnia prospera cedunt sapienti, accipit scientiam*;
hebreum enim *hasket*, id est intelligere, vel
prudenter agere, subinde per metalepsin signifi-
cat prosperari: prudentia enim comes et fruc-
tuosa solet esse felicitas, et prosperi rei successus.
Sensus est, q. d. Simplex dum videt puniri deri-
sorem, id est impios, qui omnia vident, discit sa-
pere, ut eorum scelera devitet, ne in similem eor-
um peccatum incidat; dum vero videt sapientem,
id est prudentem et justum, omnia prospere cedere,
fit sciens et prudens, ut sapientis sapientiam et
opera sancta imitetur, itaque ejus prosperitatem
sibi pariter accersat.

Quarto, Noster optime vertit, *mulctato pestilente
sapienter erit parvulus; et si sectetur sapientem,
sumet scientiam*; practicum scilicet, puta Ethicam
humanam et divinam, que docet scienter et pruden-
ter vitam instituire, ut per eam ad veram felici-
tatem perveniamus; hæc enim est vera scientia
sanctorum, in qua proinde scientiam actiones se-
quuntur, ut corpus umbra, ait Clemens Alexan-
drinus; cum ex adverso « neque in piscibus vox,
neque in indoctis virtus querenda sit, » ait Phi-
larchus in *Moral*. Omnia enim hæc spectant ad
parvulum, hebraice *בני פתי*, id est simplicem,
imperitum, persuasibilem, flexilem, docilem, qui
facile se doceri, flecti et persuaderi sinit. « Sim-
plicem enim format morum simplicitas, » ait
S. Basilius. Hunc ergo docendi duos modos as-
signat. Primus est per castigationem improbi;
secundus est per auditionem, et sequelam sapien-
tis. q. d. Parvulus, id est simplex et facilis, adeo
docilis est, ut non egeat castigari in se, sed suffi-
ciat ei, quod videat castigari alios qui improbi
sunt; inde enim discit cavere improbitatem, ob
quam videt eos puniri. Adit ergo sapientem,
eumque audiens plenam discit recte agendi vi-
vendique scientiam. Nam ut divine ait S. Gregorius
Nazianzenus apud Antonium in *Melissa*, part. I,
cap. 1: « Nihil inexpressabilius philosophia, ni-
hil tranquillius. Omnia prius cedent, quam phi-
losophus. Duo sunt invicta, Deus et Angelus; et
tertium philosophia; est enim philosophus non
materialis in materia, in corpore incircumscrip-
tus, in terra creatus, in affectibus imperturbatus,
ubique inferior cæteris, præterquam animi me-

ritudine, et cedendo vincens illos qui se vincere
putant. Unam ego sapientiam novi, linere Deum.
Sapientiam sapientie initium timor Domini. » Et alibi:
« Audi summam sermonis: Deum time, et præce-
pta ejus observa. » Prior hujus versus pars ite-
rat cap. xix, 23, ubi eam explicui; posterior
detur ex dicit cap. 1, 4: quare hic iota non ad-
didi. Exemplum est in Pharaone, cujus flagellis
spere Hebraei aliaque gentes, Rom. ix, 17. Unde
S. Augustinus: « Plaga Ægyptiorum; ait, est
cruidio filiorum Israel; » nam, ut vulgo dicitur:
« Cadit canis, ut paveat leo (1). »

12. EXCOGITAT JUSTUS DE BONO IMPII, UT DETRA-
HAT IMPIOS A MALO. — Hebræa ad verbum sic ha-
bent, *intelligens justus ad domum impij, deservens
impio ad malum*; quod varii varie vertunt et ex-
plicunt. Pro defectibus hebraice est *בסוף יסוף*,
id est detorquens, detrahens, deservens, perver-
tens, subvertens. Pro excogitat hebraice *בסוף
מסקיל*, id est intelligens, intelligenter scrutans,
investigans, excogitans (2).

Primo, R. Salomon per *justum* accipit Deum,
qui justissimus est honorum malorumque judex
et vindex, q. d. Deus excogitat modos quibus abo-
let domum impij, ut eam detrahat in ruinam et
exitium, ut fecit Amalecitis. Aben-Ezra prius he-
misticum refert ad virum justum, posterior
vero ad Deum, q. d. Justus excogitat, hebraice
מסקיל, id est intelligit quam male se gerat
domus impij, ideoque quam parum ab exitio
absit; ut prudentiam comparat, et sapientior
redditur a domo impij, ut ejus impietatem et an-
nexum exitum caveat; quia *pervertit impios ad
malum*, supple Deus, q. d. Exitium imminet do-
mum impij, quia Deus eam diris devovebit et ex-
terminabit. Accedit Pagninus, qui vertit, *con-
siderat justus finem domus impij, et videt quod Do-
minus pervertit impios ad malum ipsorum*; et Vata-
blus, *sapiens redditur justus propter domum impij*;
pervertit (supple Deus) impios in malum. Sapiens,
ait, fit justus propter domum ac familiam impij, quam
videt perire, quia Dominus pervertit impios, ut male
pereant.

Secundo, R. Levi, q. d. Justus domui impij pro-
spere fortunam parat, cum nimirum in ejus
domo moratur; tunc enim Deus in justum gratiam
iniquum benedictione cumulatur, uti benedixit La-
dan propter Jacob.

Tertio, Chaldaeus vertit, *contemplatur justus dom-
um impij, et transfert impios ad malum*; Symma-
chus, et *subvertit impios de malis*; q. d. Justus

princeps vel judex impios persequendo exterminat,
et sceleribus capto mulctat, ut Republicam
eorum sceleribus et impietate liberet. Ita se fe-
cisse testatur David *Psalm*. c: « Doculantem a me
malignum non cognoscebam, detrahentem secre-
to proximo suo, hunc persequebar. In matutino
interficebam omnes peccatores: » etc. ut disper-
derem de civitate Domini omnes operibus in-
iquitatem. »

Quarto, Tigurina vertit, *erudit licet justus im-
pium domum, impij tamen ad scelus deflectant*, q. d.
Impij filigis propensi sunt ad malum, quam pii
potentes sunt ad erudendum et convertendum,
quia prævalet eorum impietas et multia pietati
et zelo piorum.

Quinto, Septuaginta domum impij accipiunt inter-
narnam, puta cor et conscientiam; unde vertunt,
*contemplatur justus coram impiorum, et vilipendit
impios in malum*; et Syrus, *intelligit justus coram
impiorum, detrahit sceleribus in malum*, q. d. Justus
considerat quam impij in cordibus angatur ser-
pulis, curis crucientur, timoribus et periculis af-
figantur; quare vilipendit externam eorum pom-
pam, opes et felicitatem tanquam « ad malum »
deputat, id est non inter bona, sed inter mala
enumerat et recenset. Auctor vero *Catenæ Græcæ*,
sicut Septuaginta vertit et explicat: « Justus im-
piorum corda intelligit, neque insultat illis, dum
versantur in malis. Sensus est: Justus impiorum
facta non incusat, nec insectatur, nec aspernatur,
ut impius justorum opera solet. Nam et falsas
sæpe accusationes contra justum intendit, et ma-
lis illum tametsi insontem involvere contendit,
quorum omnium nihil facit justus; imo vero a
malis illos abducere satagit. »

Sexto, optime Noster *לראי לראי*, id est *malum*,
accipiens (hoc enim Hebræis usitatum est) pro
מרה, id est a malo, vertit, *excogitat justus
de domo impij, ut detrahat impios a malo*, q. d. Tanta
est charitas, tantus zelus justi, ut non tantum cu-
ret res suas domusque suæ, sed et alienas, etiam
impiorum; quare omni soleritè et studio excogit
est modos et rationes convertendi domum, id
est familiam impij, ut impios in ea degentes,
puta herem, herem, filios, filias, servos, ancillas
detrahat a malo, puta a mala vita et sceleribus,
quibus eos implicatos videt.

Facit id justus primo, ex amore impiorum,
quia eorum boni et salutis est studiosus; secundo,
ex amore vicinie, civitatis et Republicæ, quia
scilicet domus impij sua scelera, eorumque vin-
dictam humanam et divinam velut pestem afflat
vicinis, ac toti civitati et Republicæ: quare, ut
ab ea malum avertat, radicem vitium, puta do-
mum impij, sanare conatur; tertio, ex amore Dei
quem adeo videt offendi in domo impij: Dei
enim offensam maxime tangit et cruciat cor justi;
unde, ut eam avertat, excogitat omnia media il-
lam tollendi; quare excogitat omnes modos con-
vertendi ad frugem domum et familiam impij.

(1) Verte ex Hebr., ubi *mulctant irrisorem, sapit*, illius
domno monitus, simplex; et docendo scientem, hic ac-
cipit scientiam. Conf. xix, 23.

(2) Resemultera, utraque considerata, utriusque homo im-
pii familiam, et aliisque florant, durus est oppri-
mat; et est qui pervertit impios in malum, scilicet Deus,
ut expresse dicitur infra, xxi, 12. Maurer, attendit jus-
tus, id est Deus, ad domum improbi, deficit precipites
dat inavros in malum.

Hoc est quod ait S. Jacobus cap. v. 20: « Qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum. » Vide ibi dicta.

Ita Christi invidiosa et immensa charitas excogitavit modos Angelis et hominibus inopinabiles, quibus impios a peccatis abstraheret, nimirum Verbum caro factum est, ac semetipsum examinavit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, ut homines verbo et exemplo doceret peccata cavere, et caste sanctaque vivere: qua de causa usque ad mortem obivit vicis et castella, praedicans regnum Dei, sanans infirmos, energumenos a Satana liberans, mortuos suscitans. Denique, hae de causa opprobria, tormenta atrocissima, ac tandem acerbissimam mortem crucis subiit, ut homo videns se tam caro stitisse Christo, adeoque dilectum a Christo, amorem amoris rependeret, ac mundo carnique abrenuntiavit, soli Deo et iustitiae vivere. Nullum enim decorum dignumque amoris est pretium, nisi reciprocos amor.

Nimirum vite sanctitatem et charitatem; utraque enim ipse pollens, barbaros et peccatores maximos ad Christum traduxit; unde solebat ultro eos adire, imo cum eis cenare et prandere, ac mira comitate et gratia nunc unam, nunc alteram pellicem eis detrahere, donec tandem omnes avelleret; sanctitatis enim ejus et charitatis, quam in singulos profundeabat, nemo resistere poterat.

Apposuit Christus Petrum constitutum suum Vicarium, et Ecclesiae totius Pastorem, prius ejus amorem prelatavit, dicens: « Petre, amas me plus his? » illoque respondente: « Domine, tu scis quia amo te; » iterum et tertio idem ab eo interrogans et audiens, subjunxit: « Pasce oves meas, » ut significaret summum amorem praeditum esse debere eum qui earum pastor et sanctificator esse velit.

13. QUI OBTURAT AUREM SUAM AD CLAMOREM PAUPERIS, ET IPSE CLAMABIT, ET NON EXAUDIETUR. — Hebraice, et non respondebitur ei; Septuaginta, qui obturat aures suas ne audiat infernum, et ipse invocabit, et non erit qui exaudiat. Obturat aures suas, inquit Janseus, metaphorice positum est pro nolle audire, et se gerere quasi non audiat alienius clamorem, imo declarare sibi alterius clamorem esse molestum. Et bene non dicit: Ad preces, sed « ad clamorem, » ut quorundam inlecephantiam designet, qui non solum precibus eorum non exultant, sed nec clamoribus superantur ad audiendum. Proinde juste talibus duplex malum venturum subjungitur: primum, quia etiam talis clamabit, quo significatur ipsum in gravem aliquam calamitatem casurum, quas ipsum clamare pro angustia compellet; secundum, quia etiam eum clamabit, et summis precibus contendet impetrate liberationem et subsidium, non exaudietur, juxta illud Psalmi: « Cla-

Pretium amoris est amor.

adegolens amor miris modis excogitavit et est vandum animas. Exemplum Christi.

amaverunt, nec erat qui salvos faceret; ad Dominum, nec exaudivit eos. »

Ratio hujus sententiae est lex talionis, sancita a Deo et a Christo, Lucae vi: « Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis, » tum ab hominibus, tum potius a Deo, qui sicut in misericordioris misericordior, sic in durus durus est, praesertim quia ipse est pauperum pater, ac beneficentiam, vel duritiam erga eos sibi arrogat; unde eos contra divites avaros ad se clamantes exaudit. Rursum durus, qui Deum in paupere, et expopere ad se clamantem non audit, is sane dignus est, ut vicissim clamans ad Deum ab eo non audiat. Unde Chaldaeus vertit, *vocabit quoque Deum, et non exaudietur*; et S. Cyrianus, *De Opere et Eleemosyna*: « Et ipse invocabit Deum, et non erit qui exaudiat; » et Syrus: « Deum invocabit, et non respondebit. » Exemplum est in divite Epulone, qui clamantem Lazarum non audiens, in gehenna pro refrigerio clamans ad Abraham, ab eo non est exauditus. Juste guttam aquae petiit nec impetravit, qui micam panis Lazaro negavit. Desiderat guttam, qui negaverat micam. « O divites, qua fronte petis guttam, qui noluit porrigere micam? » ait S. Augustinus, serm. 237 *De Temp.* Unde idem S. Augustinus, hom. 23 *De verbis Domini secundum Lucam*, agens de divite et Lazaro: « Pensantur, ait, pro divitis poenae, refrigerium pro paupertate, pro purpura flamma, refectio pro nuditate, ut salva sit aequitas staterae; nec mentitur modus illius mensurae: In qua, ait, mensi fueritis mensura, ita metietur vobis. Ideo negatur in poenis misericordia diviti, quia ipse, dum viveret, noluit misereri; ideo rogans dives non exauditur in tormentis, quia rogantem pauperem non exaudivit in terris. Dives et pauper duo sibi sunt contraria; sed iterum duo sibi sunt necessaria. Nullus indigeret, si invicem se supportarent, et nemo laboraret, si se ambo juvarent. Dives propter pauperem factus est, et pauper propter divitem. Pauperis est orare, et divitis erogare: Dei est pro parvis magna pensare, de misericordia ejus parva, magna nascitur copia. Fecondus est ager pauperum, cito reddit dominantibus fructum. Via caeli est pauper, per quam venit ad Patrem. Incipere ergo erogare, si non vis errare: patrimonii tui, quo es ligatus, compedem in hac vita resolve, ut libere ad caelum possis accedere. »

Denique haec gnome similis est illa Philonis apud Maximinum, serm. 7: « Talent te servis et miseris praesta, qualem Deum in te esse velles; ut enim audivimus, sic a Deo audiemur; utque ut intuemur alios, sic Deus nos intuetur; offeramus ergo misericordiae misericordiam, ut simili simile consequamur. » Et illa Sixti Pythagorae, *sententia* 20. « Orationem Deus non exaudit hominis, qui egenum non exaudit. » Exstant tomo V *Bibliothecae SS. Patrum* hujus Sixti sententiae sapientes, et pene Christia-

nae. Et illa S. Gregorii Nazianzeni in *Carmine*:

Paeper accessit, et nihil consensus abivit.
Meno, Christe, ne et ego manus excidam:
Nam quod quis non dedit, accipere etiam non speret

Hae sciens totitas ita moriturus mandat filio sua cap. iv, 7: « Ex substantia tua fac eleemosynam, et non avertere faciem tuam ab ullo paupere; ita enim fiet ut nec avertatur a te facies Domini. »

14. MUNUS ABSCONDITUM EXTINGUIT IRAS, ET DONUM IN SINU INDIGNATIONEM EXHAURIT. Aliqui per donum in sinu accipiunt donum in sinu non pauperis datum, sed in sinu avari reconditum, ut sit antithesis inter liberalem et avarum. Unde Septuaginta vertunt, *munus occultum av r'it iras; muneribus autem qui parit, furorem suscitavit fortem*; et Syrus de more secutus Septuaginta, et qui *prebere negat, excitat furorem, q. d. Liberalis, qui occulte dat irato principi vel potenti munera, per illa averit et placat ejus iras; e contra avarus, qui parit muneribus, excitat iram Dei et hominum: quia per avaritiam multos offendit, ac ut opes corroget, saepe jura violat, itaque Dei hominumque in se iras suscitavit, quae magis aduget, dum avara et injuste partis parit, nec ea in pauperes, uti charitas exigit, erogat, ut offensas sopiat vel mitiget. Verum alii possum censeant hic nullam esse antithesin, sed eadem, puta ad liberalem munera dantem utrumque hemistichium pertinere. Idem est ergo « munus absconditum, » quod « donum in sinu, » scilicet alterius, clam reconditum et immissum.*

Sensus ergo est, q. d. Munus absconditum, id est, secreto et clam datum judici vel principi, sedat ejus iras; donum vero insigne (hoc enim significat *סודא sochad*) eidem quasi nescienti vel dissimulanti occulte in sinu suggestum, extinguit ejus indignationem quantumvis magnam. Vis est in *סודא absconditum* et in sinu. Iudices enim et principes nolunt publice et palam sibi dari munera, ne videantur ea expetere, vel iis corrupti ad iniquas sententias profectandum, itaque viles et infames habeantur; quare eis abscondite, et in sinu quasi ignorantibus, vel repugnantibus, oportet immittere dona quae animas eorum emolliunt, alioqui et elucrantur, ut iram et odium in amorem et benevolentiam convertant, ut dixi cap. xviii, vers. 16. Rursum principum alicui et ministris secreto danda sunt munera, ne principes id resciant iisque offendantur: secreto ergo accipientes munera mediatores erunt apud principem, et dantem ei conciliabunt. Ita R. Levi, Aben-Ezra et alii passim.

Significat ergo, ait Baynus et Janseus, Sa lomen, hac gnome, quantum valet liberalitas si prudenter exhibeatur, quod per munera si prouderent exhibeatur, quod per munera culte data sedentur saepe irae etiam maxime, et quae multis verbis et personarum aucto-ritate extingui non possunt. Et significat quorundam

avaritiam qua plerumque ob munera secreto data se sinu corrupti, ut, quam debent vindictam inferre, non inferant. Juxta mysticam intelligentiam commentatur hac sententia virtus eleemosynae, quae, si fiat juxta prescriptum Evangelii, nunc. « Nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua, » hoc est, si fiat in occulto, non ad ostentationem, non ad vanam gloriam, sed coram eo qui videt in abscondito, iram extinguat juheis, sedabitque et mutabit sententiam illam plenam irae et furoris in illam clementissimam: « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. »

Et omnino verisimile est hunc sensum proprie esse intentum, idque sub similitudine simplicis intelligentiae, ut ex his quo inter homines fiunt, intelligamus quid liberalitas valeat apud Deum, sicut commendatur misericordia in pauperes, sicut et superiori versu, ut et R. Salomon. Unde nonnulli priorem hemisphericam partem referunt ad Deum, posteriorem ad judicem, ut prior confirmetur per posteriorem. q. d. Bonum secreto datum pauperi sedabit iram Dei, sicut munus secreto injectum in sinum judicis, ejus furorem et severitatem legum, quantumvis magnam et vehementem extinguere solet.

Exemplum est in Abigail, qua suis muneribus restinxit iras Davidis proferantis ad exitum Nabab, I Reg. xxv, 18. Vere Poeta munus comparat torpedini pisciculo, qui manum piscatoris tangens eam stupefacit:

Anne manus torquet tibi, cum clam munera remis?
Non sentis certe mens animasque stupent.

Nimirum « placent Deos, nedum homines ipsos munera. Nil non potest jam muneris suffragium. » Apposite Plinius, *Panegy. ad Trajanum*, cap. xliij, munera vocat « illios cibis hamos, oportos, praeda laqueos. » Narrat S. Hieronymus in *Vita S. Hilarii*, Hilarioem decem auri libras sibi a demoniaco a se sanato oblatas respuisse, eique panem hordeaceum offerendo dixisse: « Qui tali cibo aluntur, aurum pro luto ducunt. » At quam pauci tales!

Porro noster Pineda in *Eccle*, cap. vii, 40, « donum in sinu » componit, opponit et praepositum indignationi in sinu, quae maxima est: ira enim quae in sinu animae reconditur, tegitur et quasi radicatur, intima est, profundissima, diuturna et gravissima. Unde de ea ait *Eccle*, cap. vii, 40: « Ira in sinu stulti requiescit. » Et Aristoteles, *IV Ethic*, cap. v, docet « iracundos, quamvis cito irascantur, et quibus non oportet, et magis quam oportet, et manifestos esse ob celeritatem; at illud optimum habere, quod cito etiam desistant: avaros autem illos esse, qui cum difficultate placentur, et longo tempore sunt sub ira; detinent enim illam, et nisi ponant ultro irae modum, longo tempore opus est ut ira in se coaquatur:

etiam quia manifesti non sunt, aemo illis per-suadet. »

Igitur amari iram habent in sinu reconditur: quare ut haec eis evellatur per beneficentiam, oportet etiam donum, quod eam evellat, in sinu mitti, ut in absconditum indignationis penetrare penetret pariter ejus antidotum presentaneum, quod ejus acrimonia vel retardat, vel pervincat, sicut scamonium in intimas corporis venas pervadit, indeque noxios humores evocat, itaque hominem sanitati restituit.

Quocirca « donum in sinu » rursus significat donum sinuale, hoc est animae suave et gratum, quod ipsa sinu amoris sui cupide complectatur: nisi enim tale sit, non excludat ex sinu iram et odium; quare ut illam excludat, quare et offero irato donum quod seis illi fore sinuale, id est apprimat exoptatum et gratum, ut ex eo iram exprimat et expungat.

Igitur sicut venatores viverras in terra sinus et antra immittunt, ut inde lepores expellant, itaque prodeunt in lucem capiant: sic pariter donum in sinum irati inveniendum est, ut ex eo malevolentiam extorqueat.

45. GAUDIUM JUSTO EST FACERE JUDICUM, ET PAVOR Ver. 14.

OPERANTIBUS INIQUITATEM. — Pro pavor hebraice est *mechilla*, id est consternatio, contritio; Syrus, *contractio*. Haec recte per antithesin opponitur gaudio justis, quia ipsa comae individua est meroris et tristitiae: ubi enim est meror, ibi est pavor et consternatio; ubi vero est gaudium, ibi pariter est confidentia, securitas, animositas. *Judicium*, id est iustitiam; jam quia iustitia triplex dicitur, hinc triplex hic oritur sensus.

Primo, *iustitia* hic proprie et stricte accipi potest, quae scilicet jus suum cuique reddit, ac praesertim, quae probo merita praemia, improbo merita supplicia attribuit, sive id fiat a Deo, sive ab homine judice. De Deo accepit R. Salomon, q. d. Magnam capit Deus voluptatem iudicio in justos exercendo, ut vitam bonis omnibus cumulatum saeculi venturi meritis circumfluens obtineat. Gaudio item justus, id est Deus, perfunditur, cum flagella aeternitatis in justos immittit, ut futuro aevo puri reddantur. « Pavor operantibus iniquitatem, » q. d. Cum illi animum non adjuvant, ut ad meliorem frugem redeant, nec fructum ullum ex hisce calamitatibus percipiant, nec aeternis vexati proficiant, hinc consternantur. De homine iudice accepit R. Levi: Cum iustitia, inquit, apud mortales exercetur, id iusto gaudium afferit: tunc enim confidet regi regibus haud se involutum iri, cum a nefarie agendo seculo absteineat. Hoc idem agentibus inique est ipsa calamitas et consternatio: vehementer enim formidant, ne criminum aeternum poenas luant.

Hinc latrones, ait Lyranus, communiter timidi et pavidi sunt; nam, ut docet S. Paulus, *Rom*, xiii, ministri iustitiae in bonum sunt bonis, in malum, puta in pavorem et vindictam, malis

Ituc accedit noster Salazar: « Gaudium est iusto facere iudicium, » q. d. ait: Justus, cum videt Superiorem ac Principem juste agere, ac subditos suos in officio continere, gaudet ulique accessit: quod ex adverso metum et pavorem maximum improbis incutere solet. Ille gaudet, quia humanis est a delicto; hi pavent ac metuunt, quia eisdem sceleribus obstricti, eam quae illis juste infligitur poena, sibi quoque a iusto et severo iudice imponentiam timeant.

Nota hebraea *mechilla*, id est *angustia*, vel *dolor parturientis*, his qui operantur iniquitatem. Origenes enim, hom. 2 in *Josep*, legem cum obstetrice acute composuit: quia nimirum reluctantes subditorum voluntates ad vitam et mores secundum rationem, ut ita dicam, parientes obstrictis in morem juvat. Cogita ergo in omni homine etiam improbo voluntatem rectis consiliis et cogitationibus bonos mores sudantibus gravidam, ad bonam honestamque vitam parientem nunquam non stimulari. Ergo dum adest Superior ac Princeps aliquis iuste agens, et severitate sua subditos urgens, illico improbos omnes dolor quidam et angustia parturientis similis invadit, illos nimirum ad bonos mores etiam cum dolore et molestia parientes, praecipit ad legitimos obstrictibus Superioris severitas cogit. Haec expositio commoda est et apposita, eamque sequitur Auctor *Catena Graecorum*.

Secundo, aliqui per *justitiam* acceperunt eleemosynam, quae non raro in Scriptura vocatur *justitia* ob causas ante recensitas, q. d. Justus beneficium cum gaudio facit eleemosynam, tum quia jucundum est benefacere, tum quia scit et experitur opes suas per eleemosynas non decrescere, sed accrescere, tum denique quia scit eleemosynariis promissum a Christo regnum caeleste, *Math*, xxv. At vero avarus inique negans eleemosynam, et iniquitates suas eleemosynis non rejiciens, meret et pavet, tum quia avaritia in se sordida est, contracta et morsa; tum quia sentit per eam opes suas immitti et exhauriri, sequi depauperari; tum quia pavet gehennam avaris et illiberalibus a Christo comminatum, *Math*, xxv. Ita Baynus.

Tertio, alii *justitiam* ample et generatim capiunt pro quolibet virtute, sive pro eo quod iustum est, equum et honestum, q. d. Justus facit opera virtutum cum gaudio, et impii operantur iniquitatem cum merore, pavore et angore, tum quia virtus in se jucunda est, laeta et delectabilis, vitium vero fœdum, triste et abominabile: tum quia Deus virtuti ampla praemia praesertim in caelo, vitii vero ampla supplicia in gehenna proposuit: tum denique quia Deus consolationes caelestis animabus bene operantium, praesertim ubi opus est arduum; desolationes vero, angores et pavores mentibus male operantium, in iustum vel praemium, vel supplicium immittit. Hinc S. Agatha, S. Cecilia, S. Agnes, S. Laurentius,

etc., ad tormenta et martyria ibant profectum quasi ad epulas et delicias. Ita Beda: « Gaudet justus, ait, cum bonis desudat operibus, quia sperat se propter haec bonis remunerandum esse perennibus; at vero reprobi. » mala, quae Dominum prohibuisse norunt, faciunt, quamvis luxuriae suae perpetratione carnaliter delectentur, mentis tamen pavore interno carcere nequeunt, quia se mala perpetua passuros, pro his quae temporaliiter male fecerint, non ambigunt.

Rursus magis connexe et profunde cum Iustitiam utrumque eodem referas, ut unum et idem significetur, et iusto esse gaudium, et operantibus iniquitatem esse pavorem, nempe: facere iudicium; facere enim iudicium iustus est gaudium, malis autem pavor vel contritio (nam et sic Hebraea verti possunt), quia et iusti gaudent, cum quod equum est ac bonum eis aggradiendum est, et mali cum tale quid eis incumbit, cum metu animoque languido illud aggradiunt, atque a bene operando sibi metuunt, tanquam re ipsis difficili et insolita.

Similis est haec notio illi cap. x, 29: « Fortitudo simplicis via Domini, et pavor his qui operantur malum. » Hinc pertinet versio Septuaginta: « Gaudium iustorum est facere iudicium: sanctus autem apud homines impurus, et facioribus obstrictus, immundus labetur, » tum quia impuri justos impuros quae similes iudicant; tum quia, sicut iusti vituperant actiones iustorum gaudentque cum vident eos puniri: sic ex aequo iniusti iustorum actiones et virtutes vituperant, et velut impuras et vitiosas accusant. Ita Auctor *Catena Graecorum*.

Moraliter, hic discit solam iustitiam, id est operum virtutis, parere gaudium: *prima*, quia iustus ex habitu iustitiae operatur. Delectabile autem quae est securum habitum operari, ait Lyranus; *secundo*, quia opera virtutis priant bonam conscientiam, quae mire animum tranquillat et exhilarat; sunt enim opera et fructus Spiritus Sancti, ut est fons omnis gaudii, iuxta illud *Galat*, v, 22: « Fructus Spiritus, ait, est caritas, gaudium, pax, » etc. Audi B. Casarem Arelatensem, *hom*, 12: « Verum gaudium non possidetur, nisi pax et iustitia teneatur; *prima* est enim, et quasi radix iustitia, *secunda* pax, *tertia* gaudium: de iustitia nascitur pax, de pax: gaudium generatur. Iustitia et pax quasi bona opera esse videntur; gaudium vero fructus esse bonorum operum intelligitur. » Et S. Bernardus in lib. *De Consideratione*: « Quid dicitur, quid in corde dulcius, quid in terra quietius est et securus bona conscientiae? damna rerum non metuit, non verborum contumelias, nec corporis cruciatus, quae et ipsa morte magis erigunt quam deprimentur. »

Consentiant nostris scriptores Ethnici. Cicero, ad *Torquatum* epist. famil.: « Conscientia recte voluntatis maxima consolatio est rerum incommodarum. » Et Seneca, ad *Lucillum*: « Nolo tibi

Peris.
In his
gaudet,
inquis
operat.
Ter!

anguam deesse lætiam, volo illam tibi domi nasci. Nascentur, si modo intra teipsum sit. Cæteræ hilaritates non implent pectus, sed frontem remittunt, leves sunt, nisi forte tu iudicas illum gaudere, qui ridet. Mihi crede, res secura est verum gaudium. » Et paulo post : « Veri boni aviditas tuta est; quid sit istud interrogas, aut unde subeat? dicam: Ex bona conscientia, ex honestis consiliis, ex rectis actionibus, ex contemptu fortulorum, ex placido vitæ et continuo tenore unam prementis viam. »

Secundo, quia opera bona Deum sibi conciliant, in eoque velut sui fine et centro conquescent, atque ab eo gaudium omne præsens et æternum expectant. Hoc est quod ait *Ecclesi.* cap. 1, 11 : « Timor Domini gloria, et gloriatio, et lætitia, et æterna exultationis. Timor Domini delectabit cor, et dabit lætiam, et gaudium, et longitudinem dierum. » Et Malachias, cap. iv, 2 : « Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitie, et sanitas in penis ejus, et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento. » Unde Chrysostomus, hom. 48 ad *Populum* : « Non nullis opus est sermonibus; sed si solum dicitur Apostoli cogitemus, vitam inveniemus; nec enim simpliciter dixit: Gaudete semper; sed addidit continuè voluptatis causam, cum dixit: Gaudete in Domino semper. In Domino semper gaudens, ex accidente nullo voluptate hæc exidere potest. Alia nempe cuncta, in quibus gaudemus, mutabilia sunt et transitu facilia; Deum vere sicut oportet timens, et in ipso confidens, voluptatis radicem lucratus est, et omnem habet lætitiæ fontem. »

Denique S. Bernardus, epist. 114 ad *Sanctimonialium quendam* : « Magnam est mihi gaudium quod te ad verum et perfectum gaudium velle tendere comperi; quod non est de terra, sed de celo, id est non de hæc convalle plorationis, sed de illa quam fluminis impetus lætificat, civitate Dei. Et revera illud verum et solum est gaudium, quod non de creatura, sed de Creatore concipitur, et quod, cum possederis, nemo tollet a te; cui comparata omnis aliunde juvenilitas meror est, omnis suavitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremo quodcumque aliud delectare possit, molestum. »

16. VIR, QUI ERRAVERIT A VIA DOCTRINÆ, IN COSTU GIGANTUM COMMORABITUR. — Hic ecce est pavor et contritio destinata operantibus iniquitatem, uti dixit vers. præced. Pro *gigantum* hebraice est רִפְּתַיִם *rephaim*, quod Noster alibi vertit, *mortuus*; alibi, *dæmones*: quia enim gigantes cum Deo pugantes ab eo morte puniunt, et in tartara ad dæmones, quorum superbia et scelera imitati fuere, deturbati sunt, hinc per *rephaim*, id est gigantes, significantur mortui et dæmones, puta status damnatorum in gehenna. Vide dicta *Gen.* vi. Hebraice dicuntur *rephaim* a percellendo, quod sua monstruosa proceritate, deformitate, robore et sævitia homines percellerant, metu dissolve-

rent, et quasi exanimarent: רִפְּתַיִם *rippa* enim est dissolvere. Græce dicuntur γίγαντες gigantes quod γῆρας, id est terra geniti, terræ filii, ut vertit Chaldaeus et Syrus: γῆρας enim dicitur a γῆρας, id est nascor, et γῆρας seu γῆ quod in-gua drica γῆ facit, et terram significat. Vide dicta cap. ix, 13. Unde Philo, lib. *De Gigantibus*: « Legislator, ait, te docere vult alios esse terræ, alios celi, alios Dei homines. Terræ, eos qui venantur voluptatis corporis, et harum usumfructum, quaerendo unumquemque singularum materiam; celi, eos qui tenent artes ac scientias; quod enim nostri ecclesie est, mens est; Dei vero homines, sacerdotes et Prophete sunt. »

Pro via doctrinæ hebraice est via *intelligentia*, id est via prudentia, qua scilicet prudenter itur ad virtutem, ad salutem et felicitatem, que est via *iustitiæ*, ut vertunt Septuaginta. Hæc via est ipsa lex Dei; qui enim in ea conversando ambulat, rectam salutis viam incedit. Hinc Chaldaeus vertit, *filius hominis, qui errat a via intellectus, cum fluit terra commorabitur*; Syrus, *cum fluit terra requiescet*, Symmachus, *in casu beatus, id est eorum qui cum Deo pugnant*, puta giganteum; Septuaginta, *vir errans a via iustitiæ in synagoga gentium requiescet*; Aben-Ezra, *in casu mortuorum quiescet, ne amplius aberrabit*; R. Levi, *cum ad adultam ætatem venerit, cito et repentino casu morietur, et ad casum mortuorum transitur*; R. Salomon, *in casu gehennæ erit*.

Jam hæc sententia ample accipi potest, ut conveniat cuivis peccatori, g. d. Peccator qui relicta via recta virtutis et prudentie, que ducit ad felicitatem, capessit viam aviam voluptatis, carnis et mundi, quam olim capessivere gigantes, et ante eos dæmones duce Lucifero; hic utique ad eorum, quorum viam secutus est, melam et terminum, puta ad gehennam deducetur, ac eorum cœtui copulabitur. Itaque significatur, ait Jansenius, eos qui, via que ducit ad vitam desertam, hic maluerunt sequi impulsus ac consilia dæmonum, qui velut superbi gigantes se Deo opposuerunt, ac æquare voluerunt, socios futuros damnationis eorum, cum eis dicitur : « He, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. » Aut eos qui hic Deo obedire noluerunt, partem habituros cum gigantibus illis, ob quorum scelera mundus in initio perit diluvisio. Consistit autem versus hujus elegantia in oppositione erroris et quietis, nempe quia erravit a recta via, post longos errores tandem quiescet, sed infelicitur, et, ut meruit, in cœtu mortuorum atque gigantum. Ita S. Gregorius, lib. XVII *Moral.* xii, ad illa *Job.* xxvi : « Ecce gigantes genuunt sub aquis, » per gigantes accipit peccatores, quia de peccato superbiunt : « Illi enim non vivunt, ait, quia peccando vitam iustitiæ perdididerunt. Isti etiam post mortem resurgere nequeunt, quia post culpam suam inflati per superbiam, ad penitentiam remedia non recurrunt. Hinc rursus scrip-

tum est : Vir qui erraverit a via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur; quia quisquis iter rectitudinis deserit, quorum se numero nisi superbiorum spirituum jungit? »

Rursum, proprie et precise hanc gnomem tribus hereticis, falsis doctoribus, similibusque erroribus; hi enim proprie errant a via doctrinæ, puta a vera fide, ac proinde ad cœtum gigantum deducuntur. Apposite heretici comparantur gigantibus : primo, quia eorum superbiam et fastum imitantur, quo eque ut gigantes cum Deo ejusque Ecclesia superbissimum ineunt bellum, ut Deum fidei auctorem falsitatis insinulare, eurque quasi ad duellum perfidiæ provocare audeant. Heretici ergo eque ac gigantes sunt *beipago*, ut vertit Symmachus, ideoque si in hæresi perdurent, tandem in atheismum ruunt, ac velut autem Deum et omne rumen perneant, uti quodlibet docet experientia.

Secundo, sicut Deus ob gigantes induxit diluivium, eoque vasta illorum corpora meruit et perdidit: ita ob hæresim Deus provinciis illa infectis immisit gravissimas bellorum, seditionum, tumultuum, etc., clades, quibus hereticos absorbeat et interimat, uti accidisse vidimus hoc sæculo in Francia, Germania, Belgio, Anglia, Scotia, etc. Fabulantur poete Titanes a Jove fulmine afflatos: ita heretici a Deo siderantur et deturbantur in tartara.

Tertio, gigantum parens fuit diabolus suadens filiis Dei, id est filiis Seth, ardentissima lingua copulari filiabus hominum, id est filiabus Cain, ob earum pulchritudinem : sic pariter hæresis et hereticorum parens est diabolus, mater est libido. Audi S. Gregorium Nazianzenum, orat. 48 *De conventu hereticorum* : « Chorus ille diaboli propugnaculum erat, ibi exercitum sibi construxerat, ac defensores et satellites suos in eo collocarat. Hic mendacii exercitus, fraudis propugnatores, dæmonum expeditio, immundorum spirituum legiones. Ac, si etiam externorum nominum aliquid usurpare licet, ibi pravus furiarum exercitus adversus Ecclesiam bacchatus est. Sic enim, ut feminas eas appellem, adducor, quæ supra naturam ad malum viriles se præbebant. » Idem, orat. 4, assertit hereticos suprare diabolum malitia et perfidia. Hinc plerique heresiarchæ dæmonem habere patrum, id est assessorem et familiarem, uti pluribus exemplis ostendi I *Tim.* cap. iv, vers. 1.

Quarto, quia hereticorum, ut pote nocentissimorum, locus est in profundo inferni sub cæteris damnatis, ubi pariter degunt gigantes et dæmones cum suo Lucifero.

Quinto, de gigantibus mira fabulati sunt poete, que fuse recenset Salazar, et apposite adaptat hereticis Ita Irenæus, lib. II *Advers. hæreses*, cap. lxx, Origenes, homil. 7 in *Numer.*; Hieronymus in xxiv cap. *Isaie*, asserunt gigantum impiissimorum et superbissimorum figuram gerere hæ-

reticos omnes, et qui adversus Deum rebelant, et Ecclesie contumeliam faciunt. Vide Gregorium loco citato, et Cassianum, *Collat.* VIII, cap. xxi; atque hæc interpretandi rationem cum refert Theodoretus, Quæst. 48 in *Gen.* : « Nonnulli, inquit, dicunt gigantes esse Dei oses, et Dei adversarios homines. » Denique audi Auctorem *Catena Grecorum* in hunc locum : « Errat, inquit, a via iustitiæ, qui aberrat ab orthodoxa fide, vel a vita et conversatione Christiano homine digna. In his enim positæ sunt viæ iustitiæ. Gigantes autem vel dæmones appellat, vel hereticos, vel alios quoscumque a Deo alienos; designat autem illos hoc nomine, quod ad mala patranda præpotes sint. » Alius ibidem : Scriptura, inquit, *gigantes* homines fastu vlocos Deoque rebelles, et insigniter improbos vocare solet. Sensus ergo est : Annuerabitur gigantibus, hoc est diabolis, vel hereticis Deum oppugnantibus. Cæterum nomen hoc *gigas* tria significat : primo namque denotat hominem Deo ex instituto adversantem, ut : « Non recipiet quisquam a gigantibus spolia, » quod Symmachus reddidit *æξά βεραγών*, « Deove rebellis. » Mox vero hominem vasta corporis mole præditum, ut : « Vidimus ibi filios gigantum, et eram coram illis quasi locuste. » Postremo autem fortem vel robustum, ut : « Exultavit sicut gigas ad curendam viam suam. » Hæc ille.

17. QUI DILIGIT EPULAS IN EGESTATE ERIT; QUI AMAT VINUM ET PINGUA, NON DITABITUR. — Hebraice, *vir egestatis* (erit) *diligens gaudium*; et *diligens vinum et oleum non ditabitur*, id est, qui diligit assidui convivii epulas et gaudia, ad egestatem rediget. Unde hoc gaudium explicans subdit : « Qui amat vinum et pingua, non ditabitur; » hebreum enim *לֹא יִצְוֶה* *scemem*, id est oleum, significat quiddam est pingue, tum in carnis et epulis, tum in aromatis; unde significat unquantum, quo convivantes olim deliciarum causa solebant frungi, tum ob molliem, tum ob odoris fragrantiam. Significat ergo divitem, si opparis mensis et gaudiis conviviorum indulgeat, in illaque tempus et opes profundat, is exhaustus ad egestatem redigendum; pauperem vero qui ditari satagit, esto multum labore, tamen non ditandum, si labores suos in vino et symposiis deoquat et consumat. Generatim significat epulas lautæque vitam parere inopiam; sobriam vero et parcam laborem mixtam afferre rerum copiam. Unde Chaldaeus, Syrus et Vatablus hæc gnomem sub una periodo reddunt. Chaldaeus sic : *Vir qui egenus est, et diligit lætiam diligitque vinum et unquantum, nec ditabitur*; Syrus : *Vir indigens, et diligens gaudia et vinum et jucunditates, non ditabitur*; Vatablus breviter et clare, *Vir tenuis, qui lætitiæ, vino et unquantis indulget, nunquam ditabitur*.

Nota, Salomonem non absolute insectari bibentes vinum, et edentes pingua, sed eos qui hæc diligunt, ut cor et mentem his adfert : hi enim intemperanter ea sectantes consumunt amittunt-

que divitias præsentis et æternas. Celebre est illud :

Venter, pluma, venus laudem fugienda sequenti.

Nimirum tres sunt capitales viti laudis ac honestatis omnis hostes, tres exitiales pestes, gula, inertia, luxuria. Hæ scilicet sunt pellaces illæ Sirenes, quibus sapientie adumbrator Ulysses aures obstruxerat : hæ verè Gorgones, torporem menti industriae conciliantes : hæ rapacissime flarypiæ animorum pabuli depeculatrices, quæ patria, hoc est mentis, bona comedunt, ratione exortunt, mentisque lumen excecant.

Porro Septuaginta vertunt contrarie, *vir egenus amat laticiam; diligens vinum et oleum ad divitias. Sed conciliandi sunt, q. d.* Qui amat læta festaque symposia, semper egenus erit, quia diligit vinum et oleum eaque habet pro summis deliciis : quare in ea suas divitias expendit et consumit, ut his leniat et sopiat suos angores et moeres, quos ei suggerit pasitque paupertas : nam vinum animum merentem exhilarat, oleum mulcet et delinit corpus. Auctor vero *Catena Græcorum* mysticum dat sensum : « Per virum inopem, ait, sobriam continentemque mentem designare videtur. Hæc enim lectatur cum justis, et amicum habet manducit, et elemosynam olei nomine significatam inter præcipuas opes censet. »

Verum, ut idem Auctor subdit, probabile est Codices Septuaginta hic æque ac alibi esse vitiosos, ac in his desiderari negationem non, ut pro *ad divitias* legas, non *ad divitias*, id est, non *ditabitur*. Sic enim habent Hebræa, Chaldaea, Syrus, Aquila, Symmachus, Theodotus. Vulgata et cæteri Interpretes ad unum omnes.

Hujus sententiæ veritatem elegantia aquæ et olei apologo venustat, et ad oculum demonstrat Cyrillus, lib. IV *Apolog. moral.* cap. vi, cui titulus, *Contra amatores pinguitum* : « In vitrea, ait, lampade, cum oleum aqua superfusum ad infima prius descendisset, et mox in sublime moveretur, locuta est ei aqua dicens : Ut quid, frater mi, in olive radicibus te nutriti, et tanto impetu ingratitudinis sprete reverentia ascendisti? Cui oleum respondit : Quippe nature impetum, et rationis gravissimus sequens, hoc facio; quibus non licet esse rebellem. Nonne et tu, carissima, eadem te impellente natura, cum grata superius fuisses, abstracta de supernis, ad ima descendisti? Ad hoc aqua quietè subjunxit. Ut video nosti, doce me quomodo te natura supernare faciat. Cui oleum dixit : In prompta causa est, quia ignea pinguedo me levat. Quod cum aqua diligenter notasset, lychnus illico accensus cepit se oleo emittre. Cumque se videret oleum guttatim dearescere, flammam vero exrescere, paulatim indignatum ita fertur dixisse : O flamma, adhesisti suavit, ut consumeres socium fraudulenter : quando satisfatur ardor tuus? Cui illa respondit : Quando nimirum unctuositas tua desiccabitur; nisi enim

prius a te amoveatur pinguedo, comburendi a tuo nunquam cessabit. » Probat id ipsum exemp asbesti, corporis et libidinis. « An ignoras quæ ab asbesto in æternum non separar, quoniam unctuosus humido invisibiliter adhaerente perpetuo vivit meus vigor? sic in vita primordio semel in medullis corporis accensa tandem exardeo, quamdiu in eis cibi pinguedo regenerabitur. Nonne ardor libidinis tantum protenditur, quantum vita in luxuria incrasatur? Quibus dictis post modicum consumpto oleo, flamma venit ad aquam : cui statim contra calidum illa frigus suum opposuit, et contra ardoris voraginem substantiali macredine se armavit; cepitque mox aqua clamare, et dixit : Quid est hoc quod agis, avara? cur vis extinguere vitam meam me consumendo, ut paulo ante oleum destruxisti? Novi malitiam tuam, ego sum medicina tua. Quo dicto, flamma extincta est. »

Moraliter, disce hic convivæ et symposia parere egestatem, tum corporalem, tum spiritalem; parcimoniam vero parere abundantiam. Sapienter Dionysius apud Antonium in *Melissa*, parte I, cap. xl : « Des operam, ait, ut nunquam temere consumas pecuniam, unde nullam tibi gloriam paries; nam divitiæ magne non tam multa accipiendi, quam non multa expendendo colliguntur. » Quam id verum sit norunt mercatores et patrum-familias opulenti, quia frugales. Intere Hollandos. Tritum est illud : « Magnam vestigial est parcimonia. » Quocirca ab hac parcimonia S. Ambrosius laudat Satyram fratrem in ejus *Obitu* : « Nunquam, ait, acuratoribus epulis, aut congestis ferulis delectatus est, nisi cum amicis ad epulas roicaret; quantum nature satis esset, non quantum voluptati supereseret requirens, et certe erat non pauper opibus, sed tamen pauper spiritu. » Idem in *Ps. cxviii*, octon. 9 : « Multa, ait, videtur in hoc sæculo jucunda esse que non sunt : luxurios videtur esse jucunda, sed exhausto fit amara patrimonio. Suaves epule cum sumuntur, sed foetide, cum egeruntur. » Nota est historia filii prodigi, qui epulis et luxu vacando dissipavit patrimonium, eoque reductus est, ut coactus sit agere subuleum et pascore porcos, *Luc. xv*, 13.

Multo magis deliciae et epulae pariunt egestatem spiritalem deliciarum, gratia, virtutum et consolationum divinarum : quia sicut « gustato spiritu desipit omnis caro, » ut ait S. Bernardus, sic vicissim, « cui sapit caro, ei desipit spiritus. » Unde S. Gregorius, homil. 40 in *Evang.* : « Mala, ait, Lazari purgavit ignis inopie, et bona divitis remuneravit felicitas vite presentis, illum paupertas et repulit; quicumque ergo in hac vita læne habetis, cum vos bona egisse recollitis, valde in eis pertinescite, ne concessa vobis prosperitas eorumdem remuneratio sit bonorum; et cum quolibet pauperes nonnulla reprehensibilia perpe-

trare conspiciatis, nolite despiciere, nolite desperare : quia fortassis quod superfluitatis tenuissimæ pravilitas inquinat, carnisque paupertatis purgat. Vide *Amos*, cap. vi, 4; *S. Jacobum* cap. v, 3, qui scribit epulones insectantur, eisque inopiam et vae æternæ maledictionis intendant, tibi plaribus hæc de re egi.

18. PRO JUSTO DATUR IMPIUS, ET PRO RECTIS INIQUITUS. — Hebræice כֹּפֶר *copher*, id est expiatio justus impius; Chaldaeus et Syrus, in commutatione justus traditur impius; et pro rectis directores; Vatablus, redemptio est pro justo impius, etc. id est, subducitur periculo justus, et impius pro eo subit periculum; Tigurina, impius expiat pro justo et prævaricator pro recto; Pagninus, pro redemptione justus dabitur impius, et pro rectis prævaricator.

Porro Septuaginta hanc gnomen jungentes præcedenti, *copher* vertunt *επιπαισιμα*, id est purgatio, vel ad verbum, *circumpurgatio autem justus est iniquus*; Aquila, Symmachus et Theodotus, *propitiatio autem justus iniquus*. Auctor *Catena Græcorum* exponit Septuaginta, q. d. « Iniquus quasi quisquis, et alvi purgamenta apud justum contemptibiliis est. » Verum frigida est hæc expositio : unde idem auctor aliam magis genuinam adjungit, de qua mox.

Primo ergo Bæda pro *datur* legendo, ut videtur, *damnatur*, sic *επιπαισιμα* : « Justi et recti idem esse videntur; sed statat inter impios et iniquos, quod iniqui sunt omnes reprobi, impii vero, qui majoribus implicati sceleribus, vel nunquam sanctæ mysteria fidei perceperunt, vel post accepta ad apostasiam redierunt. Unde potest hoc loco impius, omnis fidelium persecutor accipi. Porro iniquorum vocabulo generaliter omnes mali videntur signari. Et pro justo datur impius, cum pro martyre persentor, qui eum morti dederit, punitur; pro rectis iniqui, qui eum justitiam videntes imitari volebant. Damnatur Herodes non tantum pro innocentibus, quos imple neci tradidit, sed et augmentum damnationis accipit, quia fidem Magorum sequi ad querendum Dominum noluit, cum esset Judæus et Prophetae dicta cognosceret. Hinc enim Dominus ait : Regina Austri surgit in judicio cum generatione ista et condemnabit eam, etc. : non quod ipsa sua virtute ac potentia condemnabit, sed quia in ejus comparatione condemnabuntur, quæ devotionem ejus scientes, cum multo facilius possent sapientie eam, quam dissimulabant, habere. » Verum hæc explicatio non satis exhausti vim sententiæ, nec satis explicat *pro* et Hebræum כֹּפֶר *copher*, id est expiatio, redemptio, pretium.

Secundo, aptius Baynus : « Pro justo datur impius, » id est inquit, cum malum aliquod impendet justo, frequenter fit ut justus illud evadat, et impius illud pro eo patiator. Verum nec hoc satis exhausti Hebræum *copher* et Græcum *επιπαισιμα*. Quocirca

Tertio, profundius et nervosius, *copher*, id est

« expiatio justus est impius, » hoc est, impius sunt quasi piaculum, pretium et veluti hostia pro peccato justus, q. d. Cum Deus ubi vel reipublice eadem immittit in penam peccatorum, quæ elades etiam justis obtingeret ob levem quantum eorum peccata, quibus particulam penæ meriti sunt; Deus eos diligens, eorum misereus, licet ut elades penæ tota in impios devolvatur, ut ipsi, qui potissimam eladis causam dederunt, illum totam exsorbeant, ac proinde pro justis iræ Dei patiento satisfaciunt : quare tunc justus supplicio impiorum quasi redimuntur et expiantur, quia impii sunt eladis immisse pretium et redemptio, quam acceptat Deus, ut his punitis cesset ejus ira, ac vindictam revocet, gladiumque exertum in vaginam condat. Impii ergo sunt *επιπαισιμα*, id est piaculum mundi et iustorum; tunc vertunt Septuaginta. Exemplum illustre est II *Rogum*, cap. xxi, ubi inducitur a Deo fames ob eosos a Saule et filiis aonitas, contra fidem eis a Josue datam cap. ix, 16, expiatur necesse septem nepotum Saulis, ut pole posterorum Saulis rei et nocentes. Ita Lyrannus, R Salomon, Aben-Ezra, Janensis et alii. Ratio a priori est : Quod impii sint summo nocentes et rei, merentur ergo esse piaculum commune tam suorum scelerum, quam delictorum justis : piaculum enim unum pro omnibus deligi solent ex omnibus capiti maxime tenui et nocens, nec impii quæri possunt se penam abani peccati, puta justis, luere, quia solis suis sceleribus longe majorem merentur : quare Deo potius gratias agant, quod supplicium sibi debitum mitiget, puniatque citra condignum. Hic enim agitur de elade communi reipublicæ, ejus piaculum sunt impii : nam in particulari quisque etiam justus particularem a Deo vel in hæc vita, vel in futura penam et penitentiam accipiet singulorum delictorum.

Porro gnome hæc generalis multis aptari potest : primo, applices criminatibus, qui alios falso criminis accusant : falsitate enim deprehensa lege talionis penam, quam falso alteri accersere cogitabant, subire coguntur. Hæc enim justæ est inique accusationis vindicta, et justitiae justique piaculum. Sic iniqui senes, falso Susanna adultærii accusantes, lapidationem adultæris decretam subierunt, *Daniel*, cap. xiii; et Aman subit penam perduellionis Mardocheo e Judæis intentatam, *Ester* cap. vii, vers. 9.

Secundo, his qui injustam necem simliverè damnum per vim fraudem insonati machinantur : justo enim Dei judicio solet hæc vis et frans in machinantium capiti retorqueri. Exemplum appositum recenset S. Gregorius, III *Dial.* cap. xv, de S. Sabino Canusino Episcopo, ad quem ejus Archidiaconus ambiens ejus episcopatum venenum misit per puerum, cui S. Sabinus fraudem spiritu Dei presentiens : « Da mihi, ait, ego libo; sed valde die ei qui tibi illud dedit : Ego quidem venenum libo, sed tu Episcopus non eris. Facto

igitur *שׂוֹכֵר* eructa venenum. Episcopus bibit securus, eademque hora in loco alio in quo erat Archidiaconus ejus delinquitur, ac si per os Episcopi ad Archidiaconi viscera illa venena transierit. Cui tamen ad inferendam mortem venenum quidem corporeale deest, sed hunc in conspectu aeterni Iudicis venenum suae malitiae occidit.

Tertio, et maxime apposite, in communibus republicae cladibus, quas Deus illi ob civium peccata immittit, esto subinde honos cum malis involvet, saepe tamen bonos vel ex parte, vel in totum indemnes servat, ac victimae destinat impios, utpote maxime reos et nocentes. Illi ergo sunt *פִּינְיָאֵלִים*, id est piaculum, sive victima piaculorum, quae expiet noxas omnes reipublicae, ac iustos a damno eximat. Ita imminente obsidione et excidio Hierosolymae per Titum, Christiani cum suo Episcopo S. Simone monitu Dei urbe excesserunt, secesseruntque in Pellam urbem, itaque a clade salvi manserunt, uti ex S. Epiphanio, *haeresi* 29 et 30, docet Baronius anno Christi 68, cap. XLVII et L.

Quarto, in particularibus casibus saepe damnus justo imminens a Deo devolvitur in impium, ut hic illius vice in exitum ruat: oculus enim providentiae Dei justus et vigil excubat, in damno et vindicta, petique reum et noxium caput. Cum forte, inquit R. Levi, juxta communis providentiae ordinem noxium quid justo obvenire oporteret, pro illo Deus iniquum supponit, ut pro integris caelestis calamitates involvantur; quod quidem evenit, cum ob peccata providentiam, qua Deo cordi sunt, subducantur prohi haec aerumnis. Cum vero impii fructum hunc reportent ex suis criminibus, ut ab iisdem aboleantur (crimina scilicet, hoc est, ut peccare cessent et penitent), haec de causa profligati ad hujusmodi calamitatem adiunguntur.

Deum imitantur pri reges et principes, qui onera reipublicae declinant a fidelibus et probis in infideles et impios, praesertim haereticos: unde eis graviora caeteris vestigia imponunt, ut sic eos ad fidem et probitatem compellant. Sic hoc anno Domini 1623, Ferdinandus II Imperator piissimus et invictissimus, pro suum Chilarcham milite praesidiario, merando haereticos velut infidos et rebelles, Catholicos vero exonerando, Silesiam ad fidem orthodoxam convertit: haeretici enim Silesiae, ut milite liberarentur, haeresim ejurarunt.

Hujus rei figura fait duplex hircus, in festo expiationis, scilicet unus emissarius, qui liber a sacerdote dimittitur; et alter pro peccato, qui pro emissario mactabatur et immolabatur. Emissarius enim representat justos, alter pro peccato impios, *Levi*, xvi, 8 et seq. Vide ibi dieta.

Intellige haec subinde vel non raro fieri, non tamen semper. Nam quandoque Deus facit contrarium, sicut justos pro impiis, imo per im-

pios affligi in hac vita, sed in futura certo certina injusti pro justis punientur in gehenna. Ita Christus justus pro impis omnibus passus est, ut eos a peccato, demone, morte, inferno liberaret, quae sane immensa ejus fuit clementia et charitas, juxta illud *Isaia* LIII, 4: « Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostrae sibi ipse portavit, etc.; ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, atritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostrae super eum, et livore ejus sanati sumus: omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit, et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. » Sic Apostolus, I *Corinth.* iv: « Tanquam purgamenta, ait (grece *καθαρά*), id est *πυκνῶτα*, quorum morte purgetur et expietur mundus), hujus mundi facti sumus, omnium perisema usque adhuc. » Vide ibi dieta.

19. MELIUS EST HABITARE IN TERRA DESERTA, QUAM CUM MULIERE RIXOSA ET IRACUNDA. — Septuaginta addunt, et *linguae*, haec enim est causa irae et rixae. Ratio a priori est: *Primo*, quod satius sit in deserto solitariam degere in quiete, quam in domo et turba cum ira et rixa, praesertim mulieris linguacis et contentiosae.

Secundo, quod in deserto vita agatur cum feris, puta cum leonibus et draconibus; his autem saevior et truculentior est mulier rixosa et nequam, uti ait *Ecclesi.* cap. xxv, vers. 23.

Tertio, quod in deserto vita agatur sine lae peccati, quae in conversatione hominum, ac praesertim mulieris diacis et rixosae, facile et crebro contrahitur, juxta illud S. Leonis: « Necessae est de terreno pulvere etiam religiosa corda sordescere. » In deserto licet libetque contemplari caelum et caelestia, ac conversari cum Deo et Angelis, agereque vitam caelestem et angelicam, qualem in eo egit S. Joannes Baptista, S. Antonius, S. Paulus, S. Hilarius, S. Hieronymus, S. Basilus, S. Gregorius Nazianzenus et innumera Anachoretarum millia. Vide quae de deserto et solitudinis commodis dixi *Osee* ii, vers. 14, ad illa: « Ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus. » Reliqua quae ad hanc gnomen spectant, explicui vers. 9.

Mystice, Auctor *Catenae Graecorum*: Mulier pugnae et linguax, inquit, est vitium et malitia; haec enim illum, cum quo habitat, rixosum, linguacem et iracundum facit. Terra deserta est virtus, quae non habet pristinos habitatores, neque homines secundum desideria erroris depravatos; sed novos et integros, adeoque inimicus homo diabolus non invenit in ea requiem, juxta illud: « Ambulat per loca arida et inaquosa, quaerens requiem, et non invenit; » est enim ille rex omnium, qui in humidis et aquis locis degunt; unde et de sapientia, ut in iisdem illis se opponat, scriptum exstat: « Aquosae sunt semitae domorum ejus, » *Job*, xl, 16, juxta Septuaginta.

Rursum « terra deserta » est vita contemplativa,

quae sane praestat mulieri rixosae, id est vitae active et negotiosae, quae nullis curis, rixis, tumultibus immixta est et obnoxia.

20. THESAURUS DESIDERABILIS, ET OLEUM IN HABITACULO JUSTI: ET IMPUDENS HOMO DISSIPABIT ILLUD. — Hebraice, in *habitaculo sapientis, et stultus homo absorbebit illud*; Septuaginta, *thesaurus* (Chaldeus, *argentum*) *desiderabilis requiescet super os sapientis; imprudens autem viri decorabit illum*; Syrus: *sapientia et prudentia filiorum hominum deglutiet illud*. Hinc gnomen similis est illa Plutarchi in *Moral.*: « Prudentia, ut plurimum, bonam fortunam donat; fortuna vero prudentiam non facit: omnia quidem negotia curabis, imprimis autem prudentiam exercebis; quippe maxima res inclusa minima, bona mens est in humano corpore. » Et illa Solonis: « Prudentiam tantum caeteris virtutibus, quantum visus caeteris sensibus praestat. » Et illa Nazianzeni in *Distichis*: « Malo mentis stilum quam fontem mare. »

Rabbini quidam exponit, *q. d.* Viri studiosi et sapientes carius habent oleum quam vinum caeterasque delicias, eo quod oleo utantur in lucubratione et nocturnis antelucanisque studiis. Unde rogatus ille cur plus sociis saperet, respondit: « Quia plus lucratus sum oleo meo, quam vicini mei vino. » Sic Demosthenes orator, rogatus unde tantam naclat esset faundiam, respondit: « Quia plus olei quam vini consumpsi. »

Germanus Aben-Ezra *כִּסְלֵי אוֹרֵז*, inquit, id est thesaurus, est nomen genericum, universa praestantiorum ciborum genera comprehendens, quae a viro reponantur; olei vero tantum facta est mentio, quod inter caetera primas oblineat, cum illo cultum Deo deferamus; mortales autem inter arbores caeteras oleae principatum tribuerunt, ob illius praestantem pinguedinem, ut testatur tritum illud, sapientis esse oleum recondere nec illo vesci; imprudens vero, Hebraice *כִּסְלֵי כֶסֶל*, id est stultus, mox ut oleum et cibos comparavit, eosdem devorat et dissipat.

Oleum ergo per synecdochen significat abundantiam annonae et deliciarum, quia Terra sanctae opulentia in Scriptura commendatur a fertilitate olei; olei enim magnus est usus: *primo*, in cibis; *secundo*, in luminibus; *tertio*, in medicinis; *quarto*, in unguentis ad robur, aequae ad recreationem et recoillationem corporis jucundam et deliciosam.

Sensus itaque est, *q. d.* Sapiens sua sapientia, prudentia et providentia comparat sibi opum, vestium rerumque omnium ad familiam necessariorum thesauros desiderabiles, id est pretiosos, ingenles et eximios, ideoque expetibiles, ac praesertim oleum, id est annonam omnis generis ad se suosque copiose alendos; imprudens vero et insipientis haec omnia a majoribus prudenter congesta subito pro epulas, convivii, largitiones, ludos, etc., prodigie consummet, ac in meretrices, parasitos, scurras profundet. Posset quoque *כִּסְלֵי*

semen, id est oleum, ad thesaurum referri, *q. d.* Thesaurus oleatus, id est pinguis et uber, est in domo justi. Unde Valabius verit, *thesaurus expetibilis, et copiosus sive pinguis est in domo justi*. Rursum haec gnomen significat Salomon thesauros, id est res pretiosas, comparari et studiosae conservari a sapiente, ab insipiente vero prodigi et dilapidari. Ita sapientes alii libros pretiosos et bibliothecas instrunt, uti fecit Ptolemaeus Philadelphus; alii raras vestes, alii picturas, alii gemmas, alii vina, alii aromata pretiosa, etc., comparant et recondunt, ut suis et suorum usibus, cum opus erit, serviant; ab insipientes et improvidi statim omnia prodigunt, ideoque, cum iis indigent, ea mendicare coguntur.

Mystice, *oleum, primo*, symbolum est gratiae et charitatis; unde Beda sic explicat, *q. d.* « Caritas honorum operum Deo semper amabilis, et pinguedo dilectionis in sanctorum Ecclesiae refugit. Verum reprobi non tantum virtutes re non assequi, sed et persequi, et quantum valent in bonis obnuere festinant. Potest sane hic versus et de quolibet Martyrum accipi, in cuius habitaculo, id est corpore, anima sancta Dei dilectus thesaurus servatur; abundat et unctio gratiae spiritualis: at persecutor imprudens hujusmodi habitaculum disrumpere potest; thesaurum vero, qui habitaculo tenebatur, et oleum nequaquam tangere potest. Unde Dominus docet: Non timeas eos qui occidunt corpus, et post haec non habent amplius quod faciant, » *Matth.* cap. x.

Secundo, *oleum* symbolum est misericordiae et elemosynae, *q. d.* Haec duo cernas in justi domo, thesaurum ingentem, hoc est amplas opes et oleum, id est effusam misericordiam; utraque enim inter se connexa sunt; nam largior elemosyna opes adauget. « Imprudens homo dissipabit illud, » quia videlicet avare recondens, ac piis largitionibus parcens, illico utraque consumit ac perdit.

Tertio, *oleum* symbolum est consolationum spiritualium, quas Deus immittit justo, ut virtutis labores et dolores soleat et mileat, ac ad majores invitet et corroboret, juxta illud *Isaia* x, 27: « Computrescet jugum a facie olei. » Ubi plura haec de re dixi. Hoc oleum experitur novitia in ingressu Religionis, ideoque fit subito in alios homines commutentur. Delicatus adolescens, alicui noster Alvarez de Paz, et inter delicias et voluptates enutritus, qui laute et opipare vescabatur, et mollissimas vestes inducibat, jam cibus insulsis et male apparatus vescebat, imo ipsa insidia et fame reficitur, et vilissimo saeco, aut asperissimo cilicio tectus hilaris et letus incedit. Voluptuosus atque illecebris suae carnis addictus jam honestatem amat, carnem flagrat, vigiliis et ciborum paritate domat, et omnem sensum voluptatis exhorret; ambitiosus et honorum, fama ac dignitatum cupidus, jam pedibus proteri et conculari appetit, ignominiam amplectitur, et vilia ob-